

УДК 373.3.04:376-056.29-056.264

DOI 10.32626/2413-2578.2025-26.176-191

ЯРЕМЧУК Ірина

аспірант 2 курсу

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Київ, Україна.

ORCID: 0009-0005-8585-0139

МАРТИНЕНКО Ірина

доктор психологічних наук, доцент,

професор кафедри логопедії та логопсихології

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Київ, Україна.

ORCID: 0000-0001-5003-4653

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ПОРУШЕНЬ ПИСЬМА В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ДИСПРАКСІЄЮ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз сучасних методик діагностики дисграфії у дітей молодшого шкільного віку, особливої уваги надано специфіці її проявів у випадках коморбідності із диспраксією, що значно ускладнює диференційну діагностику і ефективність подальшої корекційної роботи. Виходимо із припущення про неоднорідність клінічної картини дисграфії у дітей із розладом розвитку координації, що обумовлює необхідність багатoproфільного діагностичного підходу, заснованого на взаємодії спеціалістів різного профілю – логопеда, нейропсихолога, дефектолога, вчителя початкових класів та, за потреби, дитячого невролога. Проаналізовано ефективність традиційних діагностичних методів (тестів на фонематичний слух, зорове й просторове сприймання, моторну координацію, графомоторні навички), зіставлено їх із сучасними підходами, орієнтованими на глибше розуміння нейропсихологічного профілю дитини. Обґрунтовано доцільність застосування комплексного діагностичного інструментарію, що дозволяє виявити не лише типові ознаки дисграфії, а й супутні когнітивні, психомоторні та мовленнєві чинники, які суттєво впливають на формування писемної компетентності. Особливий акцент зроблено на доцільності відмови від фрагментарної діагностики на користь системного оцінювання психофізіологічних

передумов письма, яке забезпечується завдяки застосуванню міждисциплінарного підходу. Такий підхід, як доведено в межах даного дослідження, є не лише інструментом підвищення точності діагностичних висновків, а й важливим чинником підвищення ефективності розробки індивідуалізованих корекційно-розвивальних програм. Дослідження вказують на те, що своєчасне виявлення дисграфії у поєднанні з диспраксією, а також правильне трактування характеру виявлених порушень, сприяє запобіганню вторинних ускладнень, зокрема тривожних розладів, зниження навчальної мотивації, фрустрації та соціальної дезадаптації. Підкреслюється необхідність удосконалення існуючих діагностичних протоколів відповідно до актуальних запитів освітньої практики, а також інтеграції новітніх методів дослідження письмових навичок на основі цифрових технологій, що відкриває перспективи для ранньої діагностики і моніторингу динаміки порушення в процесі корекційного супроводу. У статті представлено низку практичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію організації діагностичного процесу в умовах освітнього закладу, з урахуванням необхідності міждисциплінарної співпраці та індивідуалізації підходів до кожної дитини.

Ключові слова: дисграфія; диспраксія; молодший шкільний вік; діагностика; міждисциплінарний підхід; письмові порушення.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку інклюзивної та спеціальної освіти рання діагностика і своєчасне втручання при порушеннях письма набувають особливої ваги. Значну увагу привертає виявлення труднощів у формуванні писеного мовлення у молодших школярів, особливо при наявності неврологічних порушень, таких як диспраксія. Співіснування дисграфії та диспраксії ускладнює засвоєння письма та потребує спеціалізованого діагностичного й корекційного підходу. Важливо впроваджувати міждисциплінарні методи, що враховують нейропсихологічні та педагогічні особливості дитини, для глибшого розуміння природи дисграфії і розробки ефективних корекційних стратегій. Комплексна діагностика мовленнєвої, когнітивної та психомоторної сфер створює основу для індивідуалізованої педагогічної підтримки. Оволодіння навичкою письма у молодших школярів – це складний та багатофакторний процес, що поєднує в собі численні когнітивні, моторні, мовленнєві та

психологічні компоненти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діагностики порушень письма висвітлюється у працях таких вітчизняних і зарубіжних дослідників (М. Єфименко, 2012; В. Кантаржи, 2020; О. Кондратенко, О. Прищепа, 2005; Г. Кучеренко, А. Богатов, С. Воробйова, 2023; В. Тарасун, 2017; Л. Тенцер, 2015; Н. Чередніченко, О. Пелешенко, 2013; М. Шеремет, 2018; С. Dunford, M. Prunty, P. Wilson, 2024; C. Lopez, C. Hemimou, B. Golse, L. Vaivre-Douret, 2018).

Н. Чередніченко [1, с. 266] підкреслила важливість індивідуалізованого підходу до корекції дисграфії, що враховує нейропсихологічні особливості дитини, обґрунтувавши необхідність комплексної нейропсихологічної діагностики дисграфії та супутніх симптомів. Водночас В. Тарасун [2], Л. Тенцер [3] та Н. Чередніченко [1] наголошують на доцільності багатфакторного аналізу, який охоплює мовленнєві функції – фонематичний слух, звуковий аналіз і синтез, правильну звуковимову, лексико-граматичні структури – та немовленнєві компоненти – зорово-просторові уявлення, зоровий і слуховий аналіз, моторну координацію. Такий підхід дозволяє більш точно визначити характер і рівень порушень письмової мовленнєвої діяльності.

Різноманітність сучасних підходів до діагностики дисграфії відображає складність і міждисциплінарність цієї проблеми. Водночас бракує уваги до особливостей порушень письма у дітей із диспраксією, що актуалізує потребу у подальших дослідженнях і створенні ефективних діагностичних інструментів.

Мета статті – дослідити та здійснити аналіз сучасних методик діагностики дисграфії в учнів початкової школи визначити їхню ефективність із подальшим обґрунтуванням необхідності використання комплексного підходу в оцінюванні дисграфії коморбідної з диспраксією.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дисграфія – це специфічне порушення письма, що виникає за збереженого інтелекту, належного педагогічного впливу та відсутності сенсорних дефіцитів. Вона пов'язана з дисфункцією психічних процесів, залучених до формування письмової діяльності. Особливу роль відіграє моторний компонент письма – складна психомоторна система, яка інтегрує сенсомоторні й когнітивні процеси, необхідні для

графічної діяльності. Його порушення проявляється в труднощах формування, автоматизації та регуляції рухів, зорово-моторної координації, просторової організації та темпу письма. У дітей із дисграфією це зумовлює нестійкість графічного зображення, спотворення літер, нерівномірний натиск і труднощі з дотриманням рядка. Такі прояви свідчать про порушення інтеграції сенсорної та моторної сфер. Як зазначають Г.В. Кучеренко, А.О. Богатов і С.В. Воробйова [4, с.56], психомоторні якості забезпечують точність, ритмічність, координацію та регуляцію рухів — ключові для формування письма як навчальної навички.

Отже, дисграфія є комплексним порушенням письма, зумовленим дисфункцією мовленнєвих, когнітивних і моторних процесів при збереженні інтелекту. Важливу роль відіграє недостатня інтеграція сенсомоторних і психомоторних механізмів, що забезпечують графічне оформлення мовлення. Її розуміння потребує міждисциплінарного підходу та врахування сенситивного періоду розвитку, з акцентом на формування цілеспрямованих моторних навичок.

Дисграфія, як форма специфічного порушення письма, часто поєднується з диспраксією - розладом розвитку координації (Developmental Coordination Disorder, DCD), що суттєво ускладнює діагностику та корекцію письмових порушень. У науково-клінічній практиці диспраксія визначається як порушення формування та реалізації довільних рухових актів, що має стійкий вплив на повсякденну діяльність і академічну успішність дитини, зокрема у контексті письма [5]. Диспраксія, як розлад розвитку координації, значно ускладнює прояви та корекцію порушень письма через труднощі у здійсненні графо-моторної складової при стійких помилках пов'язаних із недостатністю лінгвістичних компонентів. Таким чином, у контексті коморбідності дисграфії з диспраксією важливо враховувати не лише моторні труднощі, а й мовленнєву симптоматику що істотно впливає на якість письмової діяльності дитини [6].

Взаємозв'язок дисграфії та диспраксії досліджували багато вчених, підкреслюючи їхню спільну залежність від моторних функцій письма. Зокрема, Prunty, Barnett, Wilmut і Plumb зазначають, що дисграфія часто супроводжує або є наслідком диспраксії розвитку, спричиняючи значні труднощі в моторній реалізації письма [5]. Дослідження С. Lopez та співавт. показують, що серед типово розвинених дітей порушення письма спостерігаються у 6–37% випадків, тоді як серед дітей із диспраксією – до 87-88% [6]. Попри це, дисграфія досі не має

чіткого визначення в міжнародних класифікаційних системах, таких як DSM-5. У зв'язку з цим особливих підходів вимагає процедура оцінювання дисграфії у дітей із диспраксією.

Проблема діагностики порушень писемного мовлення в учнів початкової школи широко представлена в психолого-педагогічних вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. Водночас, більшість з них дотична до питань діагностики та корекції дисграфії (О. Константинов, 2023; О. Ткач, 2023; В. Тарасун, 2017; Л. Тенцер, 2015; Н. Чередніченко, 2013; О. Пелешенко, 2013).

Методики, запропоновані О. Константинов та О. Ткач [7, с.126], спрямовані на діагностику письма через списування та диктант, що дозволяє комплексно оцінити графомоторні навички, мовленнєвий аналіз і орфографічну правильність. Акцент зроблено на якісному аналізі письмових робіт, з урахуванням міцності та системності знань. Водночас, автори не приділяють достатньої уваги когнітивним і нейропсихологічним чинникам, зокрема оцінці моторного планування, просторових уявлень та уваги, що є критично важливими у випадках дисграфії, пов'язаної з диспраксією. Відсутність кількісної стандартизації та мультидисциплінарного підходу обмежує діагностичні можливості методики. Методика Л. Тенцер базується на психолінгвістичному та психолого-педагогічному підходах до діагностики дисграфії та передбачає поетапне виявлення причин, типів і ступеня сформованості письмових навичок через три блоки: мовленнєвий, операціональний і загальнофункціональний [3]. Оцінка охоплює фонематичний аналіз, графомоторні програми, когнітивні функції, мотивацію та самоконтроль, що дозволяє комплексно оцінити письмову діяльність і сформулювати індивідуальну корекційну програму. і когнітивні складові, що лежать в основі письмової діяльності молодших школярів. Хоча методика включає оцінку праксичних та зорово-моторних функцій, вона не забезпечує їх системної та диференційованої оцінки, зокрема не здійснює класифікації видів праксису та не виділяє специфічні аспекти тілесно-схемного уявлення. Така відсутність деталізації обмежує глибину нейропсихологічного аналізу та ускладнює точне встановлення етіопатогенезу порушень письма у дітей із диспраксією, що свідчить про необхідність подальшого удосконалення методики з урахуванням моторних компонентів. Н. Чередніченко та О. Пелешенко зосереджують увагу на всебічному аналізі письмових робіт, що дозволяє виявити типи помилок і рівень сформованості орфографічної компетентності. Вони

підкреслюють важливість інтеграції медико-педагогічної інформації для повної оцінки функціонального стану дитини та визначення можливих причин мовленнєвих порушень [1]. Значний наголос робиться на фонетичних аспектах, зокрема фонематичному сприйманні, звуко-буквених асоціаціях та диференціації звуків і орфограм, що сприяє виявленню специфічних дефіцитів. Однак, у їхній методиці недостатньо враховані нейропсихологічні аспекти моторного планування, координації рухів, що є важливими для діагностики складних порушень письма, зокрема у дітей із диспраксією. Недостатньо також проаналізовані психомоторні компоненти, які безпосередньо впливають на процес письма.

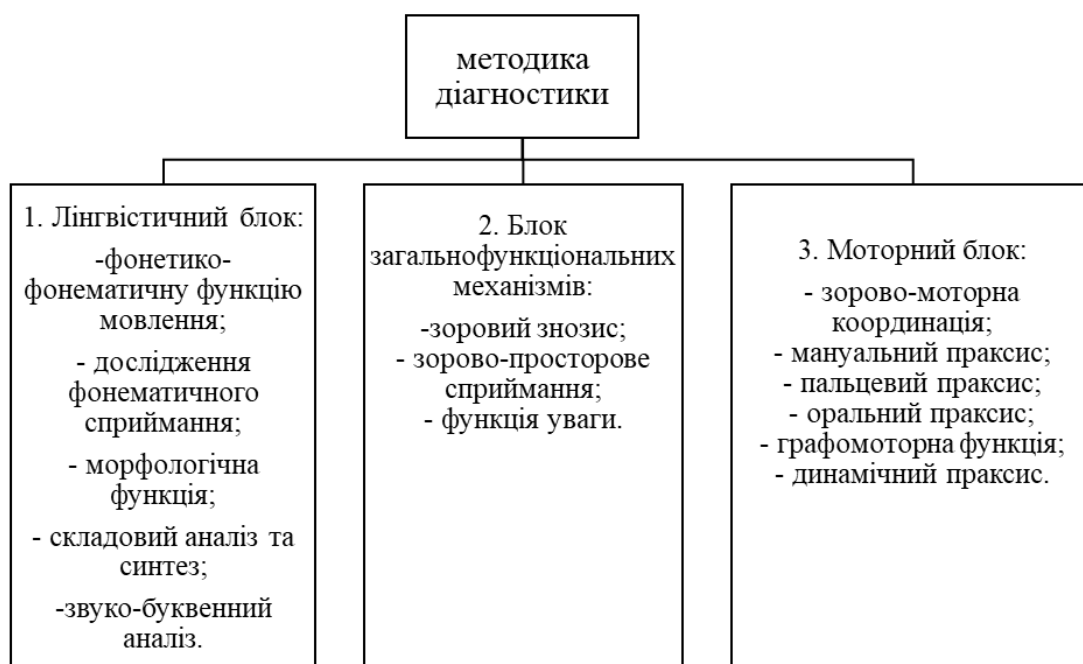

Рис.1. Модель діагностики стану письма у дітей із диспраксією.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що наявні вітчизняні методики діагностики дисграфії забезпечують важливі орієнтири для аналізу помилок у письмі, мовленнєвих і орфографічних навичок, проте переважно не охоплюють повною мірою нейропсихологічні та психомоторні аспекти, критично важливі у випадках диспраксії. Відсутність системної оцінки моторного планування, праксису й тілесно-схемних уявлень знижує діагностичну точність та ускладнює встановлення етіопатогенезу порушень письма. Це підкреслює потребу у вдосконаленні методик з урахуванням когнітивно-моторного компоненту письмової діяльності.

Діагностика таких порушень має ґрунтуватися на комплексному багатовимірному підході, спрямованому не лише на фіксацію помилок

письма, а й на виявлення глибинних дисфункцій психічних механізмів, що забезпечують писемне мовлення. Необхідно з'ясувати наявність дефіцитів у фонематичній обробці, моторному плануванні, пам'яті, увазі та зорово-просторовому аналізі. З цією метою доцільно виокремлювати три основні діагностичні блоки: лінгвістичний, загальнофункціональний та моторний. Така структура забезпечує цілісне розуміння природи порушення та дозволяє сформувати ефективну індивідуальну стратегію корекції.

1. Лінгвістичний блок

Мета лінгвістичного блоку діагностики стану письма — комплексна оцінка функціонального стану різних рівнів мовної системи дитини з порушеннями звуковимови, зокрема виявлення специфіки фонетико-фонологічних, лексико-граматичних, синтаксичних та артикуляційних порушень, а також дослідження проявів оральної та вербальної диспраксії. Це дозволяє визначити характер і ступінь порушень, які впливають на формування мовленнєвих навичок, та обґрунтувати подальші корекційні заходи.

1. Обстеження стану мовленнєвого розвитку. У процесі діагностики стану мовленнєвого розвитку важливо дослідити лінгвістичний компонент, що охоплює: звуковимову (наявність і тип помилок артикуляції); лексичний запас (обсяг активного й пасивного словника); граматичне оформлення висловлювання (використання граматичних форм, узгодження слів); зв'язне мовлення (послідовність і логіка висловлювання). У дітей із вербальною диспраксією спостерігаються характерні порушення: елізії, заміни, спотворення, перестановки звуків і складів, антиципації та контамінації, що свідчить про порушення програмування й координації артикуляційних рухів. Для діагностики рекомендовано використовувати опис сюжетних картинок, які стимулюють спонтанне мовлення, дозволяють виявити типові артикуляційні помилки та оцінити плавність мовленнєвого потоку. Методика базується на підходах, викладених у роботах В. Тарасуна, 2017; Ю. Рібцуна, 2012; І. Мартиненко, 2023; Н. Пиляєвої, 2023; А. Король, 2017).

2. Дослідження фонематичного слуху та диференціації звуків. Передбачає оцінку здатності сприймати, аналізувати та синтезувати фонеми в мовленні. Методика включає завдання на впізнавання звука серед ряду інших складів і слів, визначення першого та останнього звука у слові, а також позиції звука в слові, що реалізується через вправу «Спіймай звук» (М. Шеремет, 2018; Л. Тенцер, 2021;

Н. Чередніченко, 2013). Для оцінки фонематичної диференціації використовуються завдання на вибір правильної фонемі у парах слів з подібними звуками (наприклад, «суп» — «шуп») та тестування на виявлення помилок заміни, пропусків і спотворень звуків. Аналіз результатів здійснюється з урахуванням особливостей вербальної диспраксії, що дозволяє виявити типові порушення фонематичного сприйняття й точності артикуляції (Н. Чередніченко, Д. Горбачова, 2015; Л. Тенцер, 2021).

3. Дослідження фонетичного сприйняття та складового аналізу та синтезу мовлення. Методика передбачає комплексне дослідження точності сприйняття фонетичних одиниць та здатності поділу і синтезу слів на склади. Зокрема, застосовують повторення складів за складовою таблицею Штерна (1914) та методикою Б.Г. Покровського (1940–1970), що включає імітацію складів із змінним наголосом для оцінки фонетичної точності сприйняття. Для оцінки складового аналізу використовують вправи на поділ слова на склади, повторення та складання слів зі складів, а також завдання на виявлення і корекцію типових мовленнєвих помилок, таких як елізії, персеверації, антиципації та контамінації (М. Шеремет, 2018; Л. Тенцер, 2021; І. Мартиненко, 2023; Н. Пиляєва, 2023; Ю. Рібцун, 2013).

4. Морфологічні узагальнень, аналізу та синтезу (засвоєння словотворчих і граматичних форм). Методики: вправи на утворення правильних граматичних форм (відмінків, чисел, родів), аналіз мовлення на предмет помилок у словотворенні, тести на узагальнення морфологічних правил (Н. Чередніченко, Д. Горбачова, 2015).

5. Дослідження стану звуко-буквених асоціацій (відповідність між звуками і буквами). Методики: завдання на зіставлення звуків із буквами, написання слів за звучанням, вправи на фонемно-графічний аналіз. Враховується вплив порушень артикуляції та фонематичного сприймання на формування навичок письма (М. Шеремет, 2018; Л. Тенцер, 2015; Н. Чередніченко, 2013).

2. Загальнофункціональний блок

Мета: діагностика когнітивних, сенсомоторних та регуляторних функцій, що забезпечують інтеграцію мовленнєвих процесів із загальною психофізіологічною організацією дитини. Цей блок дозволяє виявити порушення базових механізмів, критично важливих для формування навичок письма, читання та опанування навчальної діяльності в цілому.

1. Дослідження зорово-просторового сприймання та орієнтації спрямоване на визначення рівня сформованості функцій, які забезпечують усвідомлення просторових відношень між об'єктами, власним тілом та робочою площиною, зокрема аркушем паперу. Ці навички є необхідною умовою для правильного розташування елементів письма, орієнтації у просторі та формування графічних умінь. У процесі діагностики оцінюються такі функції, як розрізнення напрямків (праворуч/ліворуч, вгору/вниз, спереду/ззаду), орієнтація у просторі відносно власного тіла, сприйняття взаємного розташування предметів і частин об'єкта, планування просторових рухів під час письма та малювання, а також координація ока і руки. Застосовується проба Хеда (Head, 1920) для аналізу орієнтації в просторі щодо власного тіла та площини аркуша. Дитина має виконати дії, відображаючи позицію частин тіла (право/ліво, вгору/вниз). Порушення зорово-просторових функцій можуть призводити до труднощів у засвоєнні графіки літер, напрямку письма та просторового розташування елементів (Л. Тенцер, 2015; О. Кіпаренко, 2023).

2. Дослідження зорового гнозису (зоровий аналіз і синтез, виділення фігури з фону, стійкість і вибірковість зорового сприймання). Виявлення рівня сформованості зорового гнозису - здатності до впізнавання, диференціації, узагальнення об'єктів за зоровими ознаками. Проводить проба Поппельрейтера, що спрямована на визначення вміння впізнавати фігури, що частково накладаються одна на одну.

3. Оцінка обсягу та концентрації уваги. Застосовується коректурна проба (перекреслювання заданих літер або символів у ряду). Методика «Коректурна проба». Модифікована коректурна проба Б. Бурдона (1985) спрямована на визначення основних властивостей уваги: об'єму (кількість переглянутих літер) та концентрації (кількість допущених помилок).

3. Моторний блок

Мета: дослідити стан моторної сфери, зокрема зорово-моторної координації, мануального, пальцевого та орального праксису, які забезпечують передумови для формування письма, артикуляційної моторики та точності мовленнєвих дій.

1. Зорово-моторна координація (інтеграція зорових стимулів з моторною відповіддю). Аналізується за допомогою проби Тенслі, яка передбачає відтворення геометричних фігур і ліній зі зразка.

2. Діагностика мануального праксису (здатність планувати й виконувати довільні послідовні дії руками передбачає вивчення як статичного (наслідування певних позицій пальців та кисті руки), так і динамічного рівня (виконання серій послідовних рухів за зразком). Методика МАВС-2 досліджує мануальний праксис через вправи на тонку моторику та координацію рук: нанизування дрібних предметів, перекладання блоків, копіювання фігур, а також швидкі та точні рухи пальцями. Ці завдання оцінюють здатність планувати, послідовно виконувати та контролювати рухи рук, що важливо для виявлення моторних порушень і проблем з письмом.

3. Оцінка пальцевого праксису, який є важливим маркером розвитку дрібної моторики, здійснюється за допомогою методики «Перебирання пальців». Дитині пропонується по черзі торкатися кожним пальцем однієї руки великого пальця — спочатку від вказівного до мізинця, а потім у зворотному напрямку (М. Єфименко, 2012; В. Кантаржи, 2020; Л. Тенцер, 2015). Вправа виконується обома руками одночасно, спочатку у повільному темпі, а потім із поступовим прискоренням. Під час оцінки враховується сила, точність і координація рухів пальців, а також можливі відмінності у виконанні завдання правою і лівою рукою, що дозволяє комплексно оцінити рівень сформованості мануального праксису.

4. Обстеження орального праксису передбачає оцінку здатності виконувати довільні рухи органами артикуляції без мовного навантаження, такі як висовування язика, надування щік, облизування губ, посмішка та видування повітря. Під час дослідження враховується будова артикуляційного апарату, координація мовленнєвих і оральних моторних рухів, а також здатність до виконання невербальних довільних дій. Це дозволяє виявити труднощі у плануванні та здійсненні оральних моторних функцій, які можуть проявлятися у спонтанному мовленні як неточні, непослідовні артикуляційні рухи, а також у складнощах із засвоєнням нових артикуляційних позицій. (І. Мартинеко, 2023; Н. Пиляєва, 2023).

5. Оцінка графомоторних навичок включає виконання письмових завдань з акцентом на рівномірність та силу натиску ручки на папір. Зниження контролю над натиском виявляється у варіативності сили тиску, нечіткості ліній, тремтінні руки, що свідчить про порушення тонкої моторики та недостатній рівень контролю м'язової напруги (Н. Гриньова, 2014; Л. Кондратенко, 2005; О. Прищепа, 2005).

6. Динамічний праксис передбачає інтеграцію слухової та моторної інформації, що проявляється у здатності відтворювати задані ритмічні та моторні послідовності за звуковими або візуальними зразками. Оцінка динамічного праксису здійснюється через виконання завдань на повторення ритмічних малюнків (наприклад, плескання чи постукування) та мовленнєвих послідовностей (наприклад, складів «па-та-ка», «ла-ра-ма»), які задаються дорослим. Ці вправи дозволяють проаналізувати синхронізацію слухового аналізу з моторним реагуванням, що є базовою передумовою формування мовленнєвої моторики та темпоритмічної організації мовлення. (Н. Чередніченко, 2013; О. Пелешенко, 2013; Л. Тенцер, 2015).

До діагностичного інструментарію цього блоку також доцільно включати **методику MABC-2 (Movement Assessment Battery for Children)**, яка дозволяє кількісно оцінити мануальний та пальцевий праксис, моторну координацію, баланс, а також здатність до планування рухів у складних моторних ситуаціях. Завдання методики включають копіювання фігур, складання дрібних об'єктів, ловіння м'яча, рівновагу в статиці й динаміці, що дає змогу комплексно оцінити рівень моторної компетентності дитини у віковій нормі.

У зарубіжній діагностичній практиці для оцінки письма найчастіше застосовують тести: *Beknopte Beoordelingsmethode voor Kinderhandschriften* – Скорочений метод оцінювання дитячого почерку, *Minnesota Handwriting Assessment* – Мінесотське оцінювання почерку, *Evaluation Tool of Children's Handwriting* – Інструмент оцінювання письма дітей, *Detailed Assessment of Speed of Handwriting* – Деталізоване оцінювання швидкості письма. Ці інструменти орієнтовані переважно на аналіз кінцевого результату письма – швидкості, точності, орфографії, розбірливості. Проте вони не враховують психомоторну організацію, стратегічне планування руху, часово-просторову координацію, контроль за рухами руки під час письма, що особливо критично при диспраксії. З огляду на зазначені обмеження, С. Lopez, С. Hemimou, В. Golse та L. Vaivre-Douret підкреслюють необхідність комплексної діагностики, що включає: нейропсихологічну оцінку (увага, мовлення, пам'ять, просторове сприйняття), нейропсихомоторне обстеження (сенсомоторна координація, праксис, моторне планування), нейровізуалізацію (за потреби), а також виявлення мінімальних неврологічних дисфункцій (зокрема тону, гностичних і праксичних функцій) [6]. Особливої уваги потребує оцінка м'язового тону, оскільки дисграфія у дітей з

диспраксією має специфічний неврологічний профіль, часто пов'язаний з ідеомоторною чи візуально-просторовою недостатністю. Високу цінність мають мультидисциплінарні підходи, що поєднують дані з неврології, нейропсихології та ерготерапії.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз наукових джерел засвідчив, що діагностика дисграфії у молодших школярів ускладнюється у випадках її поєднання з диспраксією, що зумовлює недостатню ефективність традиційних методик. Наявні підходи здебільшого орієнтовані на оцінювання окремих мовленнєвих порушень і рідко охоплюють операційні передумови письма, зокрема моторні та праксичні функції. Обґрунтовано доцільність застосування міждисциплінарного підходу до діагностики, що передбачає комплексне оцінювання лінгвістичних, загальнофункціональних і моторних компонентів письмової діяльності. Такий підхід забезпечує більш точне виявлення механізмів порушення письма та слугує основою для побудови ефективної корекційної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Н. В. Чередніченко, О. С. Пелешенко, "Діагностика фонетико-графічних умінь та навичок у молодших школярів із ФФНМ," *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, vol. 23, pp. 266–273, 2013. [2] В. В. Тарасун, *Основи теорії і практики логодидактики: Підручник для вищих навчальних закладів*. Київ: Каравела, 2017. [3] Л. В. Тенцер, "Обґрунтування та зміст діагностичної методики дослідження навичок письма у молодших школярів із дисграфією," *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, vol. 29, pp. 102–112, 2015. [4] Г. В. Кучеренко, А. О. Богатов, С. В. Воробйова, "Теоретичні основи формування психомоторних якостей школярів," *Інноваційна педагогіка*, vol. 64, no. 2, pp. 56–59, 2023. [5] C. Dunford, M. Prunty, P. Wilson, "Dyspraxia affects children's wellbeing – here's how parents and caregivers can help," Brunel University London, 2024. [6] C. Lopez, C. Hemimou, B. Golse, L. Vaivre-Douret, "Developmental dysgraphia is often associated with minor

neurological dysfunction in children with developmental coordination disorder (DCD)," *Neurophysiologie Clinique / Clinical Neurophysiology*, vol. 48, no. 4, pp. 207–217, 2018. [7] О. В. Константи́нів, О. М. Ткач, "Нейропсихологічні підходи до усунення проявів дисграфії у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення," *Випуск*, vol. 20, pp. 126–137, 2022. [8] І. В. Мартиненко, Н. С. Пиляєва, "Формування орального праксису в онтогенезі," *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, no. 44, 2023. [9] М. К. Шеремет, ред., *Логопедія: Підручник*. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. [10] М. М. Єфименко, "Нові підходи до класифікації рухових порушень у дітей," *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*, vol. 19, no. 2, pp. 281–290, 2012. [11] В. К. Кантаржи, "Методичні особливості застосування ручних рухових дій у корекції порушень кистьових функцій у дошкільнят (стенд «Мураха»)," *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, vol. 4, no. 133, pp. 101–108, 2020. [12] О. О. Кондратенко, О. Ю. Прищеп, *Корекційна освіта: Навчально-методичний посібник*, 2005. [Online]. Available: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717849/1/книга3.pdf> [13] Ю. В. Рібцун, "До питання диференційної діагностики дислалії та мінімальних проявів дизартрії," *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, no. 21, pp. 226–230, 2012.

YAREMCHUK Iryna

PhD Student, 2nd Year

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

ORCID: 0009-0005-8585-0139

E-mail: ira.yaremchuk23@gmail.com

MARTYNENKO Iryna

Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Speech Therapy and Logopsychology

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5003-4653

FEATURES OF DIAGNOSING WRITING DISORDERS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS WITH DYSPRAXIA

Abstract the presented article provides a comprehensive analysis of modern methods for diagnosing dysgraphia in early school-age children, with particular attention to its manifestations in cases combined with dyspraxia, which significantly complicates both the identification of the disorder and the organization of subsequent corrective support. We start from the assumption of the heterogeneity of the clinical picture of dysgraphia in children with developmental coordination disorder, which necessitates a multidisciplinary diagnostic approach based on the collaboration of specialists from various fields—speech therapists, neuropsychologists, special educators, primary school teachers, and, if necessary, pediatric neurologists. The effectiveness of traditional diagnostic methods (tests for phonemic hearing, visual and spatial perception, motor coordination, graphomotor skills) is analyzed and compared with modern approaches aimed at a deeper understanding of the child's neuropsychological profile. The feasibility of using a comprehensive toolkit is substantiated, which allows not only identifying typical signs of dysgraphia but also uncovering hidden cognitive, psychomotor, and speech-related factors that significantly affect the development of writing competence. Particular emphasis is placed on the advisability of abandoning fragmented diagnostics in favor of a systemic assessment of the psychophysiological prerequisites of writing, ensured by applying an interdisciplinary approach. This approach, as demonstrated in the analyzed study, serves not only as a tool to improve the accuracy of diagnostic conclusions but also as an important factor in enhancing the effectiveness of developing individualized corrective and developmental programs. Research indicates that timely detection of dysgraphia combined with dyspraxia, as well as correct interpretation of the identified disorders, helps prevent secondary complications such as anxiety disorders, decreased motivation for learning, frustration, and social maladaptation. The necessity of improving existing diagnostic protocols in accordance with current educational practice demands is emphasized, along with the integration of innovative methods for studying writing skills based on digital technologies, which opens prospects for early diagnosis and monitoring the dynamics of the disorder during corrective support. The article presents a number of practical recommendations aimed at optimizing the organization of the diagnostic process within educational institutions, considering the need for

interdisciplinary cooperation and individualization of approaches for each child.

Keywords: dysgraphia; dyspraxia; early school age; diagnosis; interdisciplinary approach; writing disorders.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] N. V. Cherednichenko, O. S. Peleshenko, "Diagnosis of phonetic-graphic skills in younger schoolchildren with FPNM," *Scientific Journal of Dragomanov NPU. Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology*, vol. 23, pp. 266–273, 2013. (in Ukrainian). [2] V. V. Tarasun, *Fundamentals of theory and practice of logodidactics: Textbook for higher education institutions*. Kyiv: Karavela, 2017. (in Ukrainian). [3] L. V. Tentser, "Rationale and content of diagnostic methodology for studying writing skills in younger schoolchildren with dysgraphia," *Scientific Journal of Dragomanov NPU. Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology*, vol. 29, pp. 102–112, 2015. (in Ukrainian). [4] H. V. Kucherenko, A. O. Bohatov, S. V. Vorobiova, "Theoretical foundations of psychomotor qualities formation in schoolchildren," *Innovative Pedagogy*, vol. 64, no. 2, pp. 56–59, 2023. (in Ukrainian). [5] C. Dunford, M. Prunty, P. Wilson, "Dyspraxia affects children's wellbeing – here's how parents and caregivers can help," Brunel University London, 2024. (in English). [6] C. Lopez, C. Hemimou, B. Golse, L. Vaivre-Douret, "Developmental dysgraphia is often associated with minor neurological dysfunction in children with developmental coordination disorder (DCD)," *Neurophysiol. Clin.*, vol. 48, no. 4, pp. 207–217, 2018. (in English). [7] O. V. Konstantiniv, O. M. Tkach, "Neuropsychological approaches to eliminate manifestations of dysgraphia in younger schoolchildren with general speech underdevelopment," *Vypusk*, vol. 20, pp. 126–137, 2022. (in Ukrainian). [8] I. V. Martynenko, N. S. Pyliaeva, "Formation of oral praxis in ontogenesis," *Scientific Journal of Dragomanov NPU. Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology*, no. 44, 2023. (in Ukrainian). [9] M. K. Sheremet, ed., *Logopedics: Textbook*. Kyiv: Slovo Publishing House, 2018. (in Ukrainian). [10] M. M. Yefymenko, "New approaches to classification of motor disorders in children," *Collection of Scientific Works of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University. Soc.-Pedagogical Series*, vol. 19, no. 2, pp. 281–290, 2012. (in Ukrainian). [11] V. K. Kantarzhi, "Methodical features of manual motor actions application in correction of hand function disorders in preschoolers (stand 'Murakha')," *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical Univ. named after K. D. Ushynsky*, vol. 4, no. 133, pp. 101–108, 2020. (in Ukrainian). [12] O. O. Kondratenko,

О. Yu. Pryshchepa, *Correctional Education: Educational-Methodical Manual*, 2005. [Online]. Available: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717849/1/книга3.pdf> (in Ukrainian). [13] Yu. V. Ribtsun, "On differential diagnosis of dyslalia and minimal signs of dysarthria," *Scientific Journal of Dragomanov NPU. Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology*, no. 21, pp. 226–230, 2012. (in Ukrainian)

Матеріал надійшов до редакції 30. 08.2025 р.

Авторський внесок

Яремчук І.— 50%, Мартиненко І. — 50%